

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

ISSN 2708-9908 Print
ISSN 2708-9916 Online

ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

Збірник наукових праць

Педагогіка

Психологія

Фізична культура і спорт

Фізична реабілітація

Філологія

Історія

HUMANITIES BULLETIN

OF YURI KONDRATYUK NATIONAL UNIVERSITY

Scientific Publications Collection

Pedagogy

Psychology

Physical culture and sport

Physical rehabilitation

History

Philology

Випуск 1-2(7)

*Присвячений 90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

Полтава – 2020

Розділ 1. Педагогіка

УДК: 37.378.126

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Н. О. Сайко

*доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»,
e-mail: natsayko@gmail.com*

В статті розкрито поняття «соціально-педагогічна готовність»; розглядаються особливості формування соціально-педагогічної готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до професійної діяльності, доводиться її необхідність для успішного функціонування у професійній та особистісній сферах. Проаналізовані основні компоненти соціально-педагогічної готовності (інформаційний, практично-діяльнісний та соціальна активність), розкрито їх зміст. Охарактеризовано ефективність запропонованої системи підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до соціально-педагогічної діяльності.

Ключові слова: *соціально-педагогічна готовність, соціалізація, соціально-педагогічна діяльність, інформаційний компонент, практично-діяльнісний компонент, соціальна активність.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси сучасного суспільства ставлять до змісту підготовки фахівців з вищою освітою спеціальні завдання, а саме формування готовності до успішної соціалізації, організації власної професійної діяльності на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [3]. Тому особливої уваги у процесі підготовки фахівців з вищою освітою слід приділяти формуванню соціально-педагогічної готовності, що передбачає уміння активно діяти, самореалізуватися на основі засвоєної системи професійних знань, культури суспільства внаслідок взаємодії зі стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами життя. Узагальнено соціально-педагогічну готовність фахівця з вищою освітою до професійної діяльності можна представити як

уміння соціалізуватися в умовах професійної діяльності та особистісного життя. Особливу складність у формуванні соціально-педагогічної готовності представляють професії типу «людина-людина», до яких, у тому числі, належать майбутні фахівці фізичної культури і спорту. У зазначених фахівців визначається подвійна мета у формуванні соціально-педагогічної готовності, а саме формування умінь соціалізуватися, а також соціалізувати особистість, з якою працюєш у ролі педагога-тренера. Тому стає необхідним більш детально розглянути компоненти соціально-педагогічної готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукового фонду з проблеми соціально-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою засвідчує, що в більшості праць схарактеризовано соціально-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, зокрема в роботах А. Капської, Г. Лактіонової, М. Лукашевича, Л. Міщик, В. Поліщук, Л. Завацької, Б. Кобзар, А. Тюплі, В. Шахрай та інших. Особливо детально у сучасних наукових дослідженнях представлені проблеми аналізу загальнотеоретичних аспектів підготовки майбутніх педагогів у ЗВО (І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Л. Міщик, Г. Нагорна, Л. Хомич та інші); розробки становлення і розвитку готовності студентів до певного виду педагогічної діяльності (І. Вужина, Н. Волкова, Т. Жаровцева, С. Литвиненко, Г. Троцько, О. Шпак та інші). Специфіку і закономірності підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій розглядають у своїх працях такі науковці, як С. Гаркуша, В. Єфімова, О. Воедінова, М. Носко, С. Омельченко, Н. Розуменко. Однак недостатньо висвітлена у науковій літературі проблема формування соціально-педагогічної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Тому **метою нашої статті** можемо визначити дослідження компонентів соціально-педагогічної готовності та доведення необхідності її формування у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення змісту підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти України свідчить, що питання формування соціально-педагогічної готовності до професійної діяльності розглядаються частково, та сприймаються як такі, що не потребують уваги в освітньому процесі. Саме цей факт підтверджують результати констатувального експерименту, яким було охоплено 1049 студентів освітніх ступенів бакалавр, магістр випускних курсів денного і заочного відділень ЗВО України. Так, більшість (59%) студентів продемонстрували *низький рівень* соціально-педагогічної готовності. Вони не змогли пояснити основні поняття, що стосуються соціально-педагогічної

діяльності (соціалізація, соціальне середовище, соціальна профілактика тощо); не мають жодного уявлення щодо необхідності організації цілеспрямованого процесу соціалізації особистості, використовуючи технології і методи соціально-педагогічної діяльності. *Середній рівень* – складає 33%, що передбачає усвідомлення студентами необхідності здійснювати цілеспрямований процес соціалізації особистості, при цьому основним методом називають фізичну культуру; пояснюють поняття соціалізації з позиції виконання усіх правових норм буття людства. Лише 8% студентів відноситься до *високого рівня* соціально-педагогічної готовності. Це студенти, які вдало орієнтуються в основних поняттях соціально-педагогічної діяльності; називають різноманітні методи і технології організації процесів соціалізації особистості; характеризуються соціальною активністю (участь у наукових конкурсах, проектах тощо).

Результати констатувального експерименту, отримані за допомогою тестування, анкетування, опитування, спостереження, дозволили зробити висновок про те, що майбутні фахівці фізичної культури і спорту потребують підсилення та актуалізації соціально-педагогічних знань.

Важливість формування соціально-педагогічної готовності майбутніх фахівців фізичної культури та спорту підтверджує аналіз таких нормативних документів, як Стандарт вищої освіти спеціальності 017 – Фізична культура і спорт та освітньо-професійної програми зазначеної спеціальності. Саме в цих документах однією з основних спеціальних компетентностей визначається здатність здійснювати навчання, виховання та соціалізацію людини у сфері фізичної культури і спорту, застосовуючи різні педагогічні методи та прийоми [5]. У свою чергу, це передбачає уміння не лише організовувати педагогічно доцільні процеси навчання і виховання, а добирати такі форми і методи у сфері фізичної культури і спорту, які б допомагали особистості соціалізуватися у сучасному суспільстві.

Соціально-педагогічна наука виділяє такі основні риси соціалізованої людини, як усвідомлення себе членом суспільства, суб'єктом взаємодії з ним, з іншими людьми, з групами; свідоме виконання норм соціального буття, прийнятих даним суспільством; здатність прикладати особисті зусилля для усвідомлення соціальних цінностей; реалізація пізнавальної, трудової, сімейної, дозвільної функції на основі гуманізму і духовності [4]. Узагальнюючи сказане, можна стверджувати, що соціалізована людина уміє впливати на світ, використовувати усі соціальні фактори для реалізації своїх інтересів та задоволення нагальних потреб як матеріальних, так і духовних на основі гуманних цінностей суспільства. У сучасному суспільстві для фахівця будь-якої професії замало бути майстром своєї справи, потрібно уміти ще на

основі своїх знань, умінь успішно функціонувати та самореалізуватися як особистість і вирішувати життєві проблеми.

Соціально-педагогічна готовність до професійної діяльності включає ряд компонентів. По-перше, це інформаційний, який передбачає усвідомлення основних понять, термінів, категорій, зв'язків між ними, формування системи теоретичних знань, що забезпечить успішність реалізації соціально-педагогічної діяльності. Це включає акцентування уваги студентів на сутності поняття «соціально-педагогічна діяльність». Звертаючись до досвіду відомого науковця О. Безпалько, ми визначаємо поняття соціально-педагогічна діяльність, як діяльність, що спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її культурних, духовних та інших потреб чи відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини [2]. Особливо важливим для організації процесів соціалізації особистості є усвідомлення таких понять, як соціалізація та її види; фактори і чинники соціалізації; механізми соціалізації (соціально-педагогічні, соціально-психологічні) тощо. Розуміючи сутність соціалізації як процесу і результату розвитку та самозміни людини під час набуття нею соціального досвіду, варто підкреслити необхідність засвоєння студентами таких понять, як «особистість», «самооцінка», «структура Я-особистості», «самореалізація», «самоактуалізація», «самопрезентація» та методи їх формування тощо.

Соціалізація особистості невід'ємна від соціального середовища, в якому вона знаходиться, тому майбутні фахівці фізичної культури і спорту мають орієнтуватися у таких поняттях, як соціальне середовище, вплив макро- і мікросередовища на соціальне функціонування особистості та її формування.

Другим компонентом соціально-педагогічної готовності нами виділено практично-діяльнісний, який відображує рівень оволодіння студентами методами, методикою, технологіями організації процесів соціалізації. У свою чергу це потребує сформованості відповідних груп педагогічних умінь: діагностично-аналітичних, технологічно-прогностичних, організаційно-управлінських.

Діагностично-аналітична група передбачає вміння визначати соціалізаційний потенціал навколишнього середовища та індивідуальний потенціал кожної особистості, у тому числі і власний (здібності, хобі, цілі, таланти, бажання, прагнення, все те, що є позитивним у житті). Обов'язковим є оволодіння діагностичними методиками, що спрямовані на визначення впливу навколишнього середовища (макро і мікро) на формування особистості. Також необхідними є вміння аналізувати процеси, що відбуваються у соціумі та особистому середовищі, співвідносити їх, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Технологічно-прогностична група умінь включає здатність застосовувати на практиці теоретичні знання, що потребує сформованості уміння добирати ефективні методи соціалізації відповідно до індивідуального потенціалу особистості, створювати програму, алгоритм соціалізації, прогнозувати результати впливу такої програми на особистість.

Організаційно-управлінська група передбачає уміння організовувати процес соціалізації з точки зору менеджменту, тобто уміння структурування, планування, розподілу видів професійної діяльності та координації роботи різних соціальних інститутів, наприклад, таких, як сім'я, освітні заклади, ЗМІ.

І третім компонентом соціально-педагогічної готовності ми визначили соціальну активність майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Завдяки активності особистість позбавляється повної залежності від соціальних вимог і установок, набуває нових здібностей, можливостей вирішення соціально-психологічних, професійних протиріч, переконується у правильності своєї позиції, переконується в її адекватності життю [1].

В основному соціальна активність студентів зазначеної спеціальності виявляється у такій галузі, як спорт. Однак для успішного соціального функціонування необхідно розширювати поле соціальної активності. Студентам було запропоновано участь у міжнародних та вітчизняних проектах, організаціях, об'єднаннях студентів. Наприклад, AIESEC – молодіжний рух лідерів. Це міжнародна молодіжна некомерційна і неполітична організація, яка повністю скеровується студентами з метою виявлення та розвитку лідерського і професійного потенціалу задля здійснення позитивних змін у суспільстві через організацію і реалізацію соціально значущих проектів. Enactus – це міжнародна неприбуткова організація, що об'єднує студентів, викладачів та представників бізнесу, які використовують силу підприємницької дії для покращення якості життя та життєвих стандартів людей з різними потребами. Global Nest – міжнародна асоціація вчених, технологів, інженерів та інших зацікавлених груп, що беруть участь в усіх наукових і технологічних аспектах навколишнього середовища, а також у застосуванні методів, спрямованих на сталий розвиток. Головною метою організації є підтримка та сприяння поширенню інформації про найсучасніші методи для поліпшення якості життя на основі розробки і застосування технологій і політики, дружньої до навколишнього середовища. «Граніт» працює в рамках проекту «Школа молодого тренера» – цикл заходів, орієнтованих на амбітних, готових до співпраці молодих людей, які хочуть спробувати себе у ролі спікерів. Проект орієнтований на студентів, які пройдуть експрес-курси з метою здобуття професійних навичок роботи з публікою. Акцент робиться на студентах гуманітарних спеціальностей, зокрема педагогічних та психологічних, які захотіли спробувати себе у ролі фасилітатора чи помічника тренера. Головною

метою діяльності організаторів є надання молоді базових знань з психології, ораторського мистецтва та інших суміжних дисциплін, необхідних для співпраці зі школярами. Для цього проводяться зустрічі з відомими людьми, які вже досягли успіху у цій сфері і готові поділитися секретом успіху із зацікавленою аудиторією.

Організація «Фундація Регіональних Ініціатив» (ФРІ) – найбільша в Україні молодіжна громадська організація, що об'єднує молодих людей з усіх областей України. Її діяльність спрямована на організацію культурного дозвілля, заняття мистецтвом. Організуються та функціонують ФРІ-табори – це кількадевні зустрічі молодих людей з усієї країни для змістовного спілкування, нових знайомств, неформальної освіти, насиченого відпочинку та змін. Молодіжний проект UReport надає можливість запропонувати власну ідею щодо вирішення соціальних питань певного регіону та України, дізнатися думку інших щодо окремих важливих суспільних питань. Саме такий вид діяльності дозволяє майбутнім фахівцям активно функціонувати як відкрита самостійна одиниця соціально-педагогічної системи, розвивати свої практичні уміння та збагачуватися міжнародним досвідом.

Реалізація зазначених компонентів соціально-педагогічної готовності до професійної діяльності відбувалася у результаті вивчення таких дисциплін, як «Соціальна педагогіка» та «Соціалізація особистості».

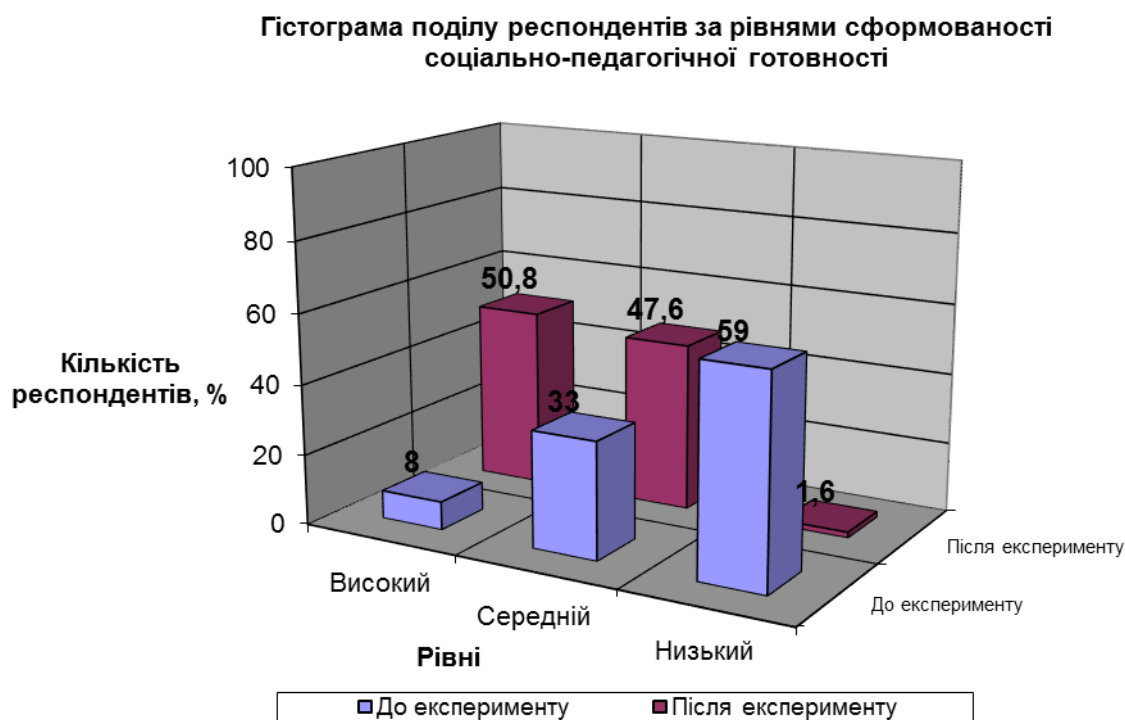

Рис. 1. Рівні сформованості соціально-педагогічної готовності

Отже, узагальнення результатів формувального експерименту та співвіднесення їх з результатами констатувального дає можливість зробити висновок про ефективність запропонованої системи підсилення соціально-педагогічної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Нами констатовано позитивну динаміку змін продовж формувального експерименту на користь експериментальних груп. Результати сформованості соціально-педагогічної готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до соціально-педагогічної діяльності представлені у гістограмі поділу респондентів за рівнями, що наочно демонструє доцільність та ефективність експериментального дослідження.

Так, високий рівень – збільшився на 42,8 %, середній – на 14,6 %, а низький рівень соціально-педагогічної готовності студентів після експерименту зменшився на 57,4 %.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, соціально-педагогічну готовність майбутніх фахівців фізичної культури і спорту можна розглядати як низку взаємопов'язаних компонентів – інформаційного, практично-діяльнісного та соціальної активності. Це дозволить підготувати студентів до організації цілеспрямованої соціалізації як власної особистості, так і майбутніх вихованців. Подальшого вивчення потребують форми і методи формування соціально-педагогічної готовності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, реалізація індивідуального підходу у даному процесі.

Список використаних джерел.

1. Абульханова-Славская К. А. О субъекте психической деятельности / К. А. Абульханова. – Москва : Наука, 1973. 288 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О. В. Безпалько. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
3. Закон України «Про вищу освіту»: розділ II, ст. 5, станом на 20 червня 2016 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Лукашевич М. П. Соціологія соціальної роботи / М. П. Лукашевич, Т. В. Семигіна // Психологія і суспільство. 2014. № 1. С. 107-149.
5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>

Saiko N.O.

SOCIO-PEDAGOGICAL PREPARIDNESS OF FUTURE SPECIALISTS IN PE AND SPORT FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

The article reveals the concept of "socio-pedagogical readiness"; features of formation of future experts' social and pedagogical preparedness in PE and sports for professional activity are considered, its necessity for successful functioning in professional and personal spheres is proved. In general, the socio-pedagogical readiness of a specialist with higher education for professional activity is considered by us as the ability to socialize in terms of professional activity and personal life. The main components of socio-pedagogical readiness (informational, practical-activity, social activity) are analyzed, their content is revealed. Thus, the information component of socio-pedagogical readiness is interpreted by us as awareness of the basic concepts of socio-pedagogical activities (socialization, social environment, personality, self-esteem, self-realization, etc.), terms, categories, relationships between them, forming a system of theoretical knowledge that will succeed implementation of the socialization process.

The practical-activity component of social and pedagogical readiness reflects the level of students' mastery of methods, techniques, technologies of organization of socialization processes. In turn, this requires the formation of appropriate groups of pedagogical skills: diagnostic-analytical, technological-prognostic, organizational-managerial. The social activity of future specialists in physical culture and sports was identified as the third component of socio-pedagogical readiness. This involves students in various projects at the regional, national and regional levels. The implementation of these components of socio-pedagogical readiness for professional activity took place as a result of studying such disciplines as "Social pedagogy" and "Socialization of personality". The efficiency of the proposed training system for future specialists in PE and sports for socio-pedagogical activities is characterized, as we stated the positive dynamics of changes during the formative experiment in favor of experimental groups. Socio-pedagogical readiness for professional activity includes a number of components. First, it is informational, which involves awareness of basic concepts, terms, categories, relationships between them, the formation of a system of theoretical knowledge that will ensure the success of socio-pedagogical activities.

We stated the positive dynamics of changes during the formative experiment in favor of the experimental groups. The results of the formation of socio-pedagogical readiness of future specialists in physical culture and sports for socio-pedagogical activities show that the high level - increased by 42.8%, medium - by 14.6%, and the low level of socio-pedagogical readiness of students after the experiment decreased by 57.4%.

Key words: *social and pedagogical preparedness, socialization, social and pedagogical activity, information component, practical activity component, social activity.*

Стаття надійшла до редакції 29.10.2020 р.